

HONFOGLALÁS-ANATÓMIA.
ANONYMUS HONFOGLALÁS TÖRTÉNETÉNEK EGY EDDIG
ISMERETLEN KELETI PÁRHUZAMA:
A KARAKITAJ BIRODALOM ALAPÍTÁSA

B. SZABÓ JÁNOS*

Kulcsszavak: *Anonymus, Gesta Hungarorum, kitanok, Karakitaj Birodalom, Árpád, Jelü Tasi*

Absztrakt: A hazai mainstream középkorkutatás számára már rég evidenciának számít, hogy Anonymus Gesta Hungarorumának honfoglalás története pusztán fikció. Az azonban kiváló tudósok egész sorát izgatta, hogy egyfajta „virágnyelven” nem adott-e elő mégis Anonymus egy releváns történetet a későbbi korszakokra, leginkább saját korára nézve. Írásunkban ettől a – mostanra tehát már szinte megszokottnak tekinthető – metódustól eltérő módon nem a Magyar Királyság 11–12. századi belviszonyaiban, vagy a bizánci császárság nagy hatalmi törekvéseiben keressük Anonymus szövegének értelmezéséhez támpontokat, hanem annak narratív vázát kíséreljük meg összehasonlítani egy távoli, ámde a történettudomány jelenlegi állása szerint valós „honfoglalás” narratívájával. Jelenlegi vizsgálódásunk kiindulópontja ez esetben a távoli Észak-Kína és a mai Mongólia területe, ahol az 1120-as években a mai Mandzsúriában élő dzsürcsik megdöntötték a kitan Liao-dinasztia (907–1125) birodalmát. Az összeomlás időszakában azonban a kitan uralkodócsalád egyik tagja, Jelü Tasi herceg 1124-ben előbb a birodalom legnyugatibb szegletében összegyűjtötte az elérhető erőforrásokat, majd népével nyugatra vándorolt és Belső-Ázsiában hamarosan új birodalmat alapított. A szembeeső hasonlóságok értékelése – a további és igen szerteágazó kutatások szükségességét látva – egyelőre még nem lehet munkánk célja. Jelen esetben így csupán egy, a modern tudományosság által megtörténtnek minősített, 12. századi eseménysor, a kitan „honfoglalás” és az Anonymus „regényes gesztájában” szereplő honfoglalás-narratíva szemléletének szembeötlő rokon vonásaira kívántunk rámutatni.

FIKTÍV ELBESZÉLÉS – VALÓS POLITIKAI HÁTTÉR

A hazai mainstream középkorkutatás számára már rég evidenciának számít, hogy Anonymus Gesta Hungarorumának honfoglalás története pusztán fikció – jóllehet, az ezen állítást alátámasztó ér-

vek egy része az idők folyamán nem nyert igazolást.¹ Az azonban kiváló tudósok egész sorát izgatta, hogy egyfajta „virágnyelven” nem adott-e elő mégis Anonymus egy releváns történetet a ké-

* Bölcsészettudományi Kutatóközpont, Magyar Őstörténeti Témacsoport, 1907 Budapest, Tóth Kálmán utca 4; Szabo.Janos@btk.mta.hu

¹ Az ettől radikálisan eltérő véleményekre ezúttal nem térek ki, de jelezem, hogy mára például egyértelmű, hogy a Györffy György által favorizált – a néprajztudományból átvett, ámde a jelek szerint kontextusától teljesen megfosztott és ezért félreértelmezett – nyolcvan éves szóbeli emlékezhathár abszolút korlátozó szerepe ez esetben több példával is megkérdőjelezhető: BÉRES 1979; SUDÁR 2007. Saját felismerésem, hogy az a 19. században gyűjtött és Varga Szabolcs által ismertetett bosnyák hősnék, ami egyfelől az Arad környéki Rákóczi ellenes harcokról, másfelől Habsburg uralkodó beavatkozásáról és az ellene folytatott háborúról számol be, az 1658 és 1663 közötti erdélyi és magyarországi török hadjáratok emlékét őrzi (vö. VARGA 2012). Szinte teljesen párhuzamos jelenség, hogy az ekkori küzdelmek egyik magyar áldozatának, Kádár Istvánnak emléket állító históriás ének a 19. századi Magyarországon is általánosan ismert volt, olyannyira, hogy az Akadémia a feldolgozható témák között jelölte meg azon a pályázatán, amelyen azután Arany János nyert a Toldival.

sőbbi korszakokra, leginkább saját korára nézve. Így értelmezte a művet az 1945 utáni középkorkutatás egyik doyenje, Györffy György is, aki 1970-ben leszögezte: „Anonymus gestája nem sorolható a középkori történeti irodalom klasszikus műfajai közé: nem krónika, amelynek szerzője a megtörtént események összefüggő elbeszélésére törekszik, nem évkönyv, amelybe az annalista évenként jegyzi be a tudomására jutott híreket, de nem is gesta abban az értelemben, ahogy több középkori író használta, ti. viselt dolgok elbeszélése a szerző koráig vezetve. Anonymus gestája a nyugati latin nyelvű irodalomban a XII. században divatba jött regényes gesta, amelyben a szerző a régmúlt időket saját elképzelése alapján eleveníti meg. A regényes gesta írója nem hitelességre törekvő történetet ír források vagy az emlékezet alapján, hanem források híján, vagy azokat félretéve egy érdeklődést felkeltő irodalmi alkotást. A történet gerincéül szolgáló esemény lehet megtörtént, mint a magyarok honfoglalása, lehet kitalált, mint pl. a frankok eredeztetése Trójából, a szereplő hősök között van, akinek a nevét irodalmi vagy szóhagyomány tartotta fenn, az író azonban a meseszöveg szükséglete szerint kénytelen alakokat létrehozni, alakjait pedig kitalált történeti környezetben, elképzelt események és epizódok során át szerepelteti. Éppen ezért a regényes gestában elbeszélte történet nem szolgál hiteles forrásul történészeknek. A mű a maga egészében elsősorban irodalomtörténeti vizsgálat tárgya, s csak beható forráselemzés után állapítható meg, hogy a gesta-író milyen ismeretanyag birtokában alkotta művét; mennyiben támaszkodott korábbi irodalmi alkotásokra, mennyiben szóbeli hagyományra és mennyiben jelenítette meg saját korának viszonyait, elképzeléseit és törekvéseit.”²

Ámde Györffy, egyfajta sajátos zárójelbe téve ezen saját megállapításait, korábban (1965) mégis arra a következtetésre jutott, hogy az általa részlete-

sebben „tárgyalt részek a középkori etimologizálás, I. István harcai és a XII. század végi politikai és népi viszonyok vizsgálatához nyújthattak tanúságot.”³

Hasonlóképpen értelmezte ezt – igaz máshová helyezve a hangsúlyokat – 1993-ban Veszprémy László is, aki a 12. századi Komnénosz-kori bizánci nagyhatalom politikai törekvéseinek egyfajta leképeződését vélte felfedezni az ismeretlen szerző által bemutatott térségben, hiszen „a szerző történeti képe csakis olyan korszakban formálódhatott, amikor a magyar történelemben hangsúlyosan jelen volt a bizánci császárság, s a bizánci hatalom végzetes, XIII. századi meggyengülése még nem kezdődött meg.”⁴ E két elképzelés sajátos ötvözetének – és legfrissebb „továbbfejlesztésének” – tekinthető Juhász Péter új könyve,⁵ amelyből a szerző szerint „a két Álmos dux (fejedelem, illetve herceg) fiainak „honfoglalása” tárul az olvasó elé, egy 12. századi elitváltásnak a 9. század végi honalapítás fiktív történetével elmesélt históriája. Részletesen bemutatásra kerülnek a mű 1160–70-es években aktuális bel- és külpolitikai összefüggései és szintén e korra jellemző európai irodalmi kontextusai is.”⁶

Írásunkban ettől a – mostanra tehát már szinte megszokottnak tekinthető – módszertől eltérő módon nem a Magyar Királyság 11–12. századi belviszonyaiban, vagy a bizánci császárság nagyhatalmi törekvéseiben keresünk Anonymus szövegének értelmezéséhez támpontokat, hanem annak narratív vázát kíséreljük meg összehasonlítani egy távoli, ámde a történettudomány jelenlegi állása szerint valós „honfoglalás” narratívájával, remélve, hogy ezzel sikerül majdjan filológiai alapozású, de éppen ezért az egyes mozaik kockákra koncentrálnó vizsgálatok mellett felkelteni az érdeklődést a sokkal inkább a szöveg teljességét áttekinthető narratíva vizsgálatok iránt is, amelyek remélhetőleg új kérdések feltevéséhez vezethetnek Anonymus oly jól ismert szövegével kapcsolatban is.⁷

² GYÖRFFY 1988, 34.

³ GYÖRFFY 1988, 94.

⁴ VESZPRÉMY 1993, 5.

⁵ JUHÁSZ 2019.

⁶ JUHÁSZ 2019 (a hátsó borító fülszövege).

⁷ A téma historiográfiája nem bővelkedik ilyesféle vizsgálatokban. Szerencsés kivétel Csóka Lajos, aki számára már legalább a kérdés felmerült, még ha végül igen sommásan pusztán a zsidóság biblia vándorlástörténetét „látta meg” Anonymus narratívájának hátterében: CSÓKA 1967, 504–506.

EGY TÁVOLI TÖRTÉNET: A KITAN LIAO-DINASZTIA BIRODALMÁNAK BUKÁSA (1122–1125)
ÉS KARAKITÁJ BIRODALOM FELEMELKEDÉSE (1147)

Jelenlegi vizsgálódásunk kiindulópontja ez esetben a távoli Észak-Kína és a mai Mongólia területe, ahol 1120-as években a mai Mandzsúriában élő dzsürsík megdöntötték a kitan Liao-dinasztia (907–1125) birodalmát. Az összeomlás időszakában azonban a kitan uralkodócsalád egyik tagja, Jelü Tasi herceg 1124-ben előbb a birodalom legnyugatibb szegletében összegyűjtötte az elérhető erőforrásokat, majd népével nyugatra vándorolt és Belső-Ázsiában hamarosan új birodalmat alapított.⁸ A kitan vándorlás kiindulópontjai a mai Mongólia központi területén, az Orkhon-folyó völgyében fekvő Kedun helyőrség és a hozzá közeli erődvárosok lehettek, melyek kutatásába napjainkban a Khi-Land régészeti projekt révén magyar kutatók is bekapcsolódtak.⁹

A célpont pedig az első belső-ázsiai muszlim török állam, az ekkor már megosztott Karahanida Birodalom volt, melynek keleti felében a kitajok uralmuk alá hajtották a birodalmi központot, Balagaszunt és az azt környező vidéket a Tien-santól északra. A belső-ázsiai térségben ennek következtében alapvetően átrajzolódtak a hatalmi viszonyok, amikor 1147-ben az újonnan érkező hódítók legyőzték Katvannál a közép-ázsiai térség addigi legerősebb hatalmának, Szandzsár nagyszeldzsuk szultánnak a seregét.¹⁰

Ezt az eseménysort nemrégiben Michal Biran dolgozta fel¹¹ egyfelől kínai források alapján, ame-

lyek közül kiemelkedik a Liao-dinasztia (907–1125) történetéről szóló hivatalos kínai évkönyvek 30. fejezete. A Liao-shit már a 14. század derekán – a mongol Jüan-dinasztia (1271–1368) idejében – állították össze és jóval később, a 18–19. században a mandzsú Csing-dinasztia (1644–1911) alatt egészítették ki a régi kínai történeti feljegyzések alapján. A muszlim történétírók munkái közül pedig Biran részben a kortársak – Ibn al-Athir –, részben a későbbi szerzők alapján dolgozott, akik közül különösen jelentősnek bizonyult a mongol szolgálatban álló perzsa Dzsuvajni elbeszélése.¹²

Biran modern monográfiája tehát nem pusztán egy kortárs mesterelbeszélés reprodukciója, hanem magában hordozza az eseménysor több nézőpontú megközelítését is, s így nem lehet egyetlen egy olyan forrásszövegre visszavezetni, amely teljes egészében tartalmazta volna az általa előadott történetet. Számunkra ennek azért van jelentősége, mert ha – a kitaj és a magyar történet párhuzamosságait látva – netán a későbbiek során felmerülne Anonymus és a Jelü Tasi-féle honfoglalás-történet filológiai szintű kapcsolatának lehetősége, nehéz lenne egy olyan forrásszövegre rámutatni, ami esetleg teljes egészében tartalmazta volna a kitan vándorlás történetét és netán reálisan feltételezhető lenne, hogy ismerhették volna a 13. század elején a Magyar Királyságban.¹³

PÁRHUZAMOS TÖRTÉNETEK...

Az Anonymusnál szereplő honfoglalás-narratíva és a Karakitáj Birodalom alapítási történetének hasonlóságait kiemelendő, a belső-ázsiai kitan honfoglalás

eseménysorát és Anonymus párhuzamosnak tekinthető cselekménysorát – Biran könyvének felhasználásával – táblázatos formában foglaljuk össze:

⁸ VÁSÁRY 2003, 65–66. E párhuzamot negyedszázaddal ezelőtt még a kiváló orientalista, Sinor Dénes ajánlotta a hazai kutatás figyelmébe – igaz, úgy tűnik, akkor teljességgel visszhangtalanul: SINOR 1994, 5–6.

⁹ CSIKY ET AL. 2017. Az itteni öt erődváros Csiky Gergely szíves szóbeli közlése szerint kb. 20000 embernek adhatott otthont, s a források szerint az erőgyűjtés után Jelü Tasi is ekkora népességgel vonult nyugatra.

¹⁰ VÁSÁRY 2003, 58–60, 64.

¹¹ BIRAN 2005.

¹² BIRAN 2005, 2–10.

¹³ A kitanok vándorlástörténetének – a keleti kereskedelmi kapcsolatok révén jóval valószínűbb – esetleges szóbeli áthagyománnyozódása azonban nem zárható ki ilyenformán.

- Jelü Tasi a dzsürcsi fenyegetés árnyékában, a vándorlás kezdete előtt – elhagyva a Liao-dinasztia császári címét –, Kedunban új titulust vesz fel, gürkánná kiáltatja ki magát.¹⁴
- Álmost a vándorlás kezdete előtt a hét fejedelmi személy fejedelemmé választja.¹⁵
- A kitanok vándorlását a fehér tatárok és a kanszui ujugrok adományai, ajándékai segítik.¹⁶
- Álmos gazdag ajándékokat és a továbbvonuláshoz szükséges segítséget kap a kijevektől és a halicsiaktól.¹⁷
- Jelü Tasi egy etnikailag kevert „politikai kitan” népséget visz magával Kedunból, akik között a kitanokon kívül vannak az 5 helyőrség régiójából mongol és török nyelvű nomádok, a mai Mandzsúriából deportált bohaiok is. Útközben azonban tömegesen csatlakoznak hozzájuk különféle török nomádok.¹⁸
- Álmos népéhez Kijev alatt csatlakozik hét „kun” vezér a népével.¹⁹
- Jelü Tasi népével átkel az Altajon és várost alapít annak nyugati oldalán (Emil).²⁰
- Álmos átkel a Kárpátokon és megszerzi Munkácsot és Ungvárt.²¹
- A kitan vándorlás célterülete egy politikailag erősen megosztott régió: a keleti és nyugati részre szakadt Karahanida Kaganátus.²²
- Anonymus szerint a Kárpát-medencében Attila „egykori” birtokain két jelentősebb halom osztozott, a tiszántúli Biharban élő Mén-Marót és a Duna–Tisza közén regnáló Salán.²³
- Az első konfliktus után, a Jelü Tasi vezette kitanok a Karahanidák szolgálatába léptek, de nem sokkal később detronizálták őket. A legyőzött keleti Karahanida dinasztia birtokainak egy része fölött (Kasgár) megtarthatta uralmát, s az új birodalom urai rendszeresen össze is házasodtak a Karahanidák herceg-nőivel.²⁴
- A kezdeti konfliktus után Salán békésen átengedi Árpád népének előbb a Sajó folyóig, majd a Zagyváig terjedő földjeit, később azonban ismét konfliktusba kerül velük és azok legyőzik őt.²⁵ Árpád népe legyőzte a bihari Mén-Marótot is, de Árpád fia, Zolta a bihari vezér lányát vette feleségül²⁶ – sőt a később legyőzött Galád is megtarthatta „országát”, hiszen Anonymus szerint az ő utóda volt Szent István kortársa, Ajtony.²⁷

¹⁴ BIRAN 2005, 25, 38.

¹⁵ ANONYMUS 2004, 13.

¹⁶ A fehér tatárok 400 lóval, 20 tevével és néhány ezer birkával ajándékozták meg Jelü Tasit (BIRAN 2005, 26) és később a kocsói ujugrok is hasonlóképpen jártak el: 600 lovat, 100 tevét és 3000 birkát adtak ajándékba (SINOR 1998, 241; BIRAN 2005, 36–37).

¹⁷ A kijevi és szuzdali fejedelmek küldtek „tízezer márkát és ezer lovat, orosz szokás szerint díszes nyereggel és zablákkal, száz kun fiút, negyven teherszállító tevét, számtalan hermelin- és szürke mokusprémet és egyéb ajándékok végtelen sorát”, Lodoméria fejedelme pedig „kétezer márka ezüstöt, száz márka színaranyat, számtalan prémet és köntöst, valamint háromszáz lovat nyereggel és kantárral, huszonöt tevét és ezer igavonó ökröt, továbbá számtalan egyéb ajándékok”, Halics fejedelme pedig „tíz kiváló arab paripát és háromszáz lovat nyereggel meg zablákkal, továbbá háromezer márka ezüstöt, kétszáz márka aranyat, pompás ruhákkal együtt” (ANONYMUS 2004, 16–17).

¹⁸ BIRAN 2005, 27–29, 36.

¹⁹ ANONYMUS 2004, 16–17.

²⁰ BIRAN 2005, 36.

²¹ ANONYMUS 2004, 18–19.

²² BIRAN 2005, 16, 33.

²³ ANONYMUS 2004, 18–19.

²⁴ BIRAN 2005, 37, 39, 114–126.

²⁵ ANONYMUS 2004, 19–20, 29.

²⁶ ANONYMUS 2004, 44; a kérdés tágabb összefüggéseiről ld. még SUDÁR 2018.

²⁷ ANONYMUS 2004, 38–39.

- Balaszagun megszerzése után a kitanok fokozatosan kiterjesztik uralmukat a Karahanidák lázongó nomád török alattvalóira, a kanglikra és a karlukokra is.²⁸
- A fő ellenfelek visszaszorítása – majd legyőzés – után Árpád vezérei kirajzanak és kiterjesztik a magyarok fennhatóságát a tágabb környezetre is.²⁹
- A nyugati Karahanidák alattvalói, a karlukok fellázadnak és Jelü Tasihoz fordulnak segítségért, aki a pártjukat fogja a lázadóknak és együtt legyőzik a nyugati Karahanidákat is.³⁰
- A Ménmarót területén élő székelyek csatlakoznak Árpád vezéreinek hadához, s közös hadjáratot vezetnek Ménmarót ellen. Együtt elfoglalják Bihart, Ménmarót pedig családjával, kincseivel előbb az Igyfon erdőbe menekül, majd megadja magát.³¹
- Amikor fenyegetővé vált a kitanok térnyerése, a nyugati Karahanidák hűbéruruktól, a nagyszeldzsuk szultántól kértek segítséget Jelü Tasi és népe ellen.³²
- Salán hűbérurához, a görög császárhoz fordult segítségért, s görög és bolgár segédhaddal támadt Árpádék ellen.³³
- 1141-ben azonban Szamarkand mellet, Katvannál Jelü Tasi hada döntő győzelmet aratott a térség addigi vitathatatlan nagyhatalma, Szandzsár szeldzsuk szultán fölött, a szultán családja is fogságba esik.³⁴
- Salán a bolgár és görög segélyhad támogatása ellenére vereséget szenvedett, s Árpád vezérei magának a bolgár fejedelemnek a bolgár-görög hadát is legyőzik a Szerémségben.³⁵
- Belső-Ázsiában megszilárdult a karakitajnak nevezett birodalom, ami azonban Balaszagun körzetén túl nagyjából nem gyakorolt közvetlen fennhatóságot a legyőzött, behódolt, külön-külön gyöngébb népek és dinasztiák területein, amelyek gyűrűként övezték a kitanok által megszállt központi magterületet.³⁶
- Anonymus szerint Árpád és leszármazottai is hasonló módon, különféle függőségi viszonyokat kialakítva gyakorolták az uralmat például Biharban vagy a Temes és az Al-Duna mentén, a ténylegesen megszállt területeken messze túl terjesztve Árpád leszármazottainak főségét.³⁷

...VAGY PÁRHUZAMOS SZEMLÉLETMÓD?

Ezen hasonlóságok értékelése – a további és igen szerteágazó kutatások szükségességét látva – egyelőre még nem lehet munkánk célja. Jelen esetben így csupán egy, a modern tudományosság által megtörténtnek minősített, 12. századi eseménysor, a kitan „honfoglalás” és az Anonymus „regényes gesztájában” szereplő honfoglalás-narratíva szemléletének szembeötlő rokon vonásaira kívántunk rámutatni. Ezután pedig számolnunk kell ennek következmé-

nyeivel is: lehet ugyan Anonymus története merő kitaláció, az azonban bizonyos, hogy nem csak egyes elszigetelt elemeiben fedezhetők fel a történeti valóság nyomai, hanem jól láthatóan a nagy egészet tekintve is realisztikus történetet adott elő egy nép vándorlásáról és új hazájának megszerzéséről.

Hogy Anonymus művének ez a realisztikus politikai narratívája milyen forrásból fakadhat – ha egyáltalán visszavezethető ilyesféle forrásra – azt

²⁸ BIRAN 2005, 39.

²⁹ ANONYMUS 2004, 27–28, 30–33.

³⁰ BIRAN 2005, 42.

³¹ ANONYMUS 2004, 23–24, 28, 43.

³² BIRAN 2005, 42.

³³ ANONYMUS 2004, 34–35.

³⁴ BIRAN 2005, 42–45.

³⁵ ANONYMUS 2004, 35–36.

³⁶ BIRAN 2005, 104–126.

³⁷ Valamint az Észak-Balkánon: ANONYMUS 2004, 36–39.

egyfelől a művének feltételezhető keletkezését megelőző időszak „regényes gesztáit” és a kortárs történetírás – vagy épp a politikatörténet – európai jelenségeit elemező, másrészt ennél jóval tágabb kör, a középkori latin írásbeliségen kívül eső, de műfaji-szerkezeti-tematikai hasonlóságokat mutató szövegeket vizsgáló további kutatásoknak kellene majd tisztázni.

IRODALOM

ÍROTT FORRÁSOK

- ANONYMUS 2004: Anonymus: *A magyarok cselekedetei*. Ford.: Veszprémy L. Budapest 2004.
- BÉRES 1979: Béres A.: Barna Péter betyár balladájához. *Ethnographia* 90 (1979) 85–89.
- BIRAN 2005: Biran, M.: *The Empire of the Qara Khitai in Eurasian History: Between China and the Islamic World*. Cambridge 2005.
- CSIKY ET AL. 2017: Csiky, G. – Erdenebold, L. – Harmath, A. – Jambajantsan, D. A. – Szilágyi, Zs. – Tolnai, K.: *Khi-Land project. Mongolian – Hungarian Archaeological Research*. Budapest 2017.
- CSÓKA 1967: Csóka L.: *A latin nyelvű történeti irodalom kialakulása Magyarországon a XI–XIV. században*. Budapest 1967.
- GYÖRFFY 1988: Györffy Gy.: *Anonymus – Rejtély avagy történeti forrás?* Budapest 1988.
- JUHÁSZ 2019: Juhász P.: *Anonymus: fikció és realitás. Az Álmos-ág honfoglalása*. Szeged 2019. <https://doi.org/10.14232/belvbook.2019.58537>
- SINOR 1994: Sinor D.: A kitanok népe a Képes Krónikában és ami körülötte van. *Keletkutatás* 1994:1, 3–14.
- SINOR 1998: Sinor, D.: The kitan and the Kara Kitay. In: *History of Civilisations of Central Asia* 4. Eds.: Asimov, M. S. – Bosworth, C. E. Paris 1998, 232–247.
- SUDÁR 2007: Sudár B.: Ádil szultán és az igricek „csácsogó éneke”. Egy nogáj epikus ének történeti hátteréről. In: *Folklór és történelem*. Szerk.: Szemerkenyi Á. Budapest 2007, 240–267.
- SUDÁR 2018: Sudár B.: A kazár menyasszony. In: *Hadi és más nevezetes történetek: Tanulmányok Veszprémy László tiszteletére*. Szerk.: Kincses K. M. Budapest 2018, 500–505.
- VARGA 2012: Varga Sz.: A bosnyák hős eposzok hódoltságképe. In: *Identitás és kultúra a török hódoltság korában*. Szerk.: Ács P. – Székely J. Budapest 2012, 433–445.
- VÁSÁRY 2003: Vásáry I.: *A régi Belső-Ázsia története*. Budapest 2003.
- VESZPRÉMY 1993: Veszprémy L.: Anonymus Gestájának néhány hadtörténeti vonatkozása. *Hadtörténelmi Közlemények* 106 (1993) 3–19.

ANATOMY OF CONQUEST.
A PREVIOUSLY UNRECOGNISED EASTERN PARALLEL OF ANONYMOUS'
CONQUEST HISTORY:
THE FOUNDATION OF THE KARA KHITAI EMPIRE

JÁNOS B. SZABÓ

The purely factious character of the story related by the anonymous notary of King Béla about the Hungarian conquest of the Carpathian Basin is a well-established and widely held view in Hungarian medieval studies. In line with this assumption, long generations of eminent medievalist have been engaged in the exploration of whether Anonymous had in fact told a true story of a later period, primarily of his own age, encrypted in his conquest narrative. The present discussion diverts from this perspective. Instead of seeking the springboard of its interpretation of the anonymous notary's description either among the internal struggles of the eleventh–twelfth-century Hungarian Kingdom or in Byzantium's aspirations to great power status, the present paper makes an attempt to compare the Gesta's conquest narrative with the pattern of another conquest, which, although it took place in a faraway region, is accepted as historical in modern historiography. For this reason, the events having taken place in the 1120s in Northern China and present-day Mongolia, namely the Jurchen overthrow of the Khitan Empire of the Liao dynasty (907–1125), are scrutinised. As a paradigm to Árpád's conquest of the Carpathian Basin, the story of Yelü Dashi, a member of the Khitan ruling family, and his people gathered from among the ranks of his Khitan subjects is offered here. The present study describes how he fled northwest to the border area of his Empire in order to collect the available resources in 1124, and how, after their westward migration, they managed to establish a new, flourishing polity in Inner Asia. In view of the need of further in-depth research, the present paper cannot aim to offer a systematic evaluation of the whole set of obvious similarities. Therefore, its main objective is to point out the major affinities in terms of the paradigms between the conquest narrative of Anonymous' „fictional Gesta” and the historical twelfth-century Khitan conquest of a new territory.

